

Henny Lamme: Een goed begin is het hele werk (II)

Kees de Baar heeft in twee bijdragen (1991a, b) geprobeerd mijn standpunt zoals ik dat geformuleerd heb in het artikel 'Een goed begin is het hele werk' (Lamme 1990) te weerleggen. Hij heeft mij niet kunnen overtuigen. In onderstaande bijdrage probeer ik nogmaals het pleit te beslechten.

De hele discussie spitst zich toe op de vraag of de methoden *De leeslijn* en *De leesweg* werkelijk verschillen van bij voorbeeld *Veilig leren lezen* en *Letterstad*. De Baar beweert dat er wel degelijk een verschil is, omdat *De leesweg* een orthodidactische opzet heeft. Ik ben van mening dat de orthodidactische structuur niet anders is dan die van de andere methoden.

'De leeslijn' en 'De leesweg'

De leeslijn en *De leesweg* zijn methoden voor aanvankelijk leren lezen die kinderen enerzijds zelfontdekkend, anderzijds gestructureerd willen leren lezen. De gestructureerde werkwijze heet *De leesweg*.

De Baar begint zijn reactie (1990b) met een uiteenzetting over *De leeslijn*. Hij geeft een verschil aan met Natuurlijk lezen (Freinet) of Functioneel aanvankelijk lezen. Functioneel aanvankelijk lezen is echter een overkoepelend begrip voor werkwijzen die afwijken van de traditionele methoden. Hieruit blijkt dat De Baar kennis van zaken mist op dit punt. Beide gaan uit van zeer verschillende didactische werkwijzen (Neuvel 1988).

Hij komt pas veel later op het verschil tussen *Veilig leren lezen* en *De leesweg*.

In mijn bespreking van deze methode heb ik een aantal positieve punten genoemd, maar

daarnaast een aantal kanttekeningen geplaatst. *De leeslijn* heeft als goede punten dat het functioneel lezen stimuleert en dat het gebruik maakt van een taalhoek (eigen ontdekkingen). Het is jammer dat deze twee goede punten bij probleemkinderen (instructieafhankelijke kinderen zoals Kees de Baar ze liever noemt) niet meer aan de orde zijn. Zij hebben juist mijns inziens baat bij een stimulerend klimaat met betrekking tot ontluikende geletterdheid (Lamme 1988). *De leesweg* structureert het lezen van probleemkinderen heel goed. Het is echter onduidelijk met welke groep kinderen men *De leesweg* gaat gebruiken. Het is waarschijnlijk dat alle kinderen van groep 3 dat zijn. Jammer. Deze methode is erg gericht op leestechniek. Dat is een misser. Juist probleemkinderen hebben het nodig op functioneel (=begrijpend) lezen te worden gericht. Een positief punt is wel dat de boekjes die gebruikt worden zeer goed zijn en dus begrijpend lezen in de hand werken. Doordat een thematische werkwijze ontbreekt is het mogelijk om *De leeslijn* individueel te gebruiken en dat is heel positief.

Welke leerlingen?

Voor welke leerlingen is *De leesweg* precies bestemd? In de handleiding van *De leeslijn/De leesweg* – waarop ik de analyse in 'Een goed begin is het hele werk' baseerde – komt niet duidelijk naar voren welke kinderen in aanmerking komen voor *De leesweg*.

Mijn veronderstelling is daarom dat leerkrachten daardoor de veilige weg zullen kiezen en dus na de kleuterschoolperiode *De leeslijn* zullen verlaten om alle kinderen met *De leesweg* te confronteren.

Gelukkig blijkt dat de duidelijkheid met betrekking tot de kinderen die *De leesweg* gaan volgen er wel is. De Baar verwijst in zijn reactie naar het onderzoek dat Hol (1991) beschreef. In aanmerking voor *De leesweg* komen:

- kinderen die bij de start van groep 3 geen tot twee letters van het alfabet kunnen noemen
- kinderen die tussen de drie en negen letters van het alfabet wel kunnen noemen, maar niet zelfstandig van deze letters woordjes kunnen maken.

Welke percentages horen hierbij? 45,4 procent van de Nederlandstaligen, 64,9 procent van de

streektaligen en 67,6 procent van de niet-Nederlandstaligen. Goed dat er nu duidelijkheid is geschapen. Een leerkracht van groep 3 weet nu dat zo ongeveer de helft van de kinderen bij de start van het schooljaar gaat leren lezen met *De leesweg*. Functioneel lezen en zelf ontdekken (zoals in *De leeslijn*) wordt voor deze kinderen weggelaten. De didactiek is gericht op het spellend lezen.

Orthodidactisch?

In een poging om helderheid te verschaffen in deze discussie is het noodzakelijk om het begrip orthodidactiek te definiëren.

'In de beschrijving van het leerproces dat een kind doormaakt, wordt meegenomen welke beperkingen individuele kinderen kunnen hebben in hun taal-denkontwikkeling, visuele en auditieve waarneming. Met name gaat het daarbij om de invloed van deze belemmeringen op het leerproces en over de wijze waarop deze belemmeringen kunnen worden opgevangen, ingeperkt of gecompenseerd.' (De Baar 1990b)

Kees de Baar vindt zijn *Leesweg* veel orthodidactischer dan bij voorbeeld *Veilig leren lezen*. Hij geeft in zijn reactie wel aan wat hij orthodidactisch vindt, maar jammer genoeg niet waarom *De leesweg* meer orthodidactisch is dan *Veilig leren lezen*. En in het laatste zit nu juist mijn stellingname.

INDIVIDUALISEREN Kees de Baar heeft gelijk als hij zegt dat in de orthodidactiek in de eerste plaats het individuele element een rol speelt. Hij suggereert hiermee dat *Veilig leren lezen* niet als zodanig te gebruiken is. De vraag is of dat klopt. Maar hoe kan met *De leesweg* individueel worden gewerkt? Ligt het niet voor de hand dat de potentiële probleemkinderen ook bij het hanteren van *De leesweg* als groep te benaderen? En dus met hen eenzelfde tempo aan te houden?

Het vermijden van cursorisch-thematisch onderwijs maakt het echter makkelijker om met *De leesweg* individueel te werken dan met een methode als *Veilig leren lezen*. In deze context vind ik *De leesweg* dus wel orthodidactisch. Individualisatie is echter slechts één van de orthodidactische elementen.

STAP VOOR STAP Als tweede orthodidactisch element geeft Kees de Baar aan dat de didactiek zich bezighoudt met een analyse van de leertaak en dat de orthodidactiek een stapje verder gaat en aangeeft welke beperkingen bij individuele kinderen voorkomen. Daarmee ben ik het als orthopedagoog geheel eens. Het hangt er echter maar vanaf hoe de leertaak wordt geanalyseerd. Als dat gebeurt in technische leestermen dan is het logisch dat de orthodidactiek aangeeft op welke punten met betrekking tot het technisch leren lezen kinderen beperkingen vertonen.

UITGANGSPUNTEN Kees de Baar geeft aan waarop *De leesweg* is gebaseerd en hij suggereert daarmee dat *Veilig leren lezen* heel andere uitgangspunten heeft. Ik bestrijd dit.

- Een stap voor stap aanbieding, in een specifieke volgorde, van nieuwe letters in een betekenisvol geheel. Dat doet *Veilig leren lezen* óók.
- Onmiddellijk actief gebruik maken van letters en klanken: leggend, stempelend, lezend en tekenend. Dat doet *Veilig leren lezen* óók.
- Beginnen met letters voor korte klinkers, in samenhang met de medeklinkers. Inderdaad: *Veilig leren lezen* begint meteen met lange klinkers in de globaalwoorden. Maar waarom is dit element van *De leesweg* zo essentieel verschillend?
- De letters worden aangeboden vanuit lichaamstaal. Inderdaad *Veilig leren lezen* doet dit niet. Echter... waar staat in de handleiding van *De leesweg* precies hoe dat moet? Ik kan het nergens vinden. En waarom is dit zo'n essentieel verschil met *Veilig leren lezen*?
- De visuele waarneming wordt aangevuld met tast. Waar wordt de leerkracht op dit element opmerkzaam gemaakt? In de handleiding? Is dit voldoende reden om een nieuwe methode op te baseren?
- Veel aandacht voor automatisering op letter- en woordniveau. Dat doet *Veilig leren lezen* óók.
- De kinderen worden van meet af aan georiënteerd op de structuur van woorden. Dat doet *Veilig leren lezen* óók (het is niet voor niets een structuurmethode)
- Nadrukkelijke afbouw van Spellend lezen door lettergroeplezen. Dat doet *Veilig leren lezen* óók.
- Onmiddellijke toepassing van nieuwe letter-

kennis door het lezen van boekjes en het zelf laten bedenken van woorden en zinnen. Het eerste doet *Veilig leren lezen* óók. Het tweede doet *Veilig leren lezen* niet, maar De Baar ook niet! Ik zie dat tenminste niet terug in de beschrijving van de lessen in de handleiding.

- Eerst wordt alleen toegestane spelling gebruikt, pas later de voorkeurspelling. Ik moet eerlijk zeggen dat ik niet weet hoe dat in *Veilig leren lezen* is. Maar is het een reden om een geheel nieuwe methode te ontwikkelen? Een dergelijk principe is makkelijk over te nemen.

Echte orthodidactiek

In *Veilig leren lezen* en *De leesweg* wordt de leestaak geanalyseerd in termen van technisch lezen en dus is daar de remediëring op gericht. Een leertaakanalyse van het begrijpend lezen zou heel anders luiden. En wanneer men – met Van Parreren 1988 – het technisch lezen als een onderdeel van het begrijpend lezen wil zien, het begrijpend lezen zelfs als funderende handeling kenschetst, dan hanteert men de begrijpend lezen leertaakanalyse. Technisch lezen is dan slechts één onderdeel.

In de praktijk heb ik gemerkt dat spellend lezen een van de moeilijkst te remediëren handicaps is. Ik ben de mening toegedaan dat het spellend aanvankelijk leren lezen dit probleem in de hand werkt. Kinderen met potentiële leesproblemen zijn de kinderen met taalproblemen (Dumont 1984). Deze kinderen zijn slecht in het hanteren van de taalstructuur. Zij hebben bij voorbeeld moeite met het voorspellen van het verloop van een zin op grond van de eerste paar woorden. Zij missen daardoor tijdens het lezen de vaardigheid van de context gebruik te maken. Orthodidactiek zou gericht moeten zijn op het opheffen van die handicap. Het gekke is dat Kees de Baar vindt dat zijn methode dat niet kan. Taaltekorten en taalzwakte kunnen in een aanvankelijke leesmethode niet worden opgelost, zo stelt hij. En daar zitten we dan.

Conclusies

De leesweg is net als *Veilig leren lezen* een methode voor het technisch aanvankelijk lezen. Kees de Baar geeft aan dat zijn *Leesweg* orthodidactischer gestoeld is dan *Veilig leren lezen*. Ik

blijf erbij dat beide methoden van eenzelfde structuur uitgaan. Het werken met *De leesweg* is een verenging van het leesonderwijs tot slechts een leesteknik. De methode is goed gestructureerd, wat in eerste instantie prettig is voor potentiële 'leesprobleemkinderen'.

De Baar geeft goede resultaten aan met zijn methode. Hierbij zijn twee kanttekeningen te maken. De resultaten zijn niet afgezet tegen andere methoden. Dus dat moet nog worden afgewacht. En de resultaten kunnen misschien ook wel geweten worden aan het lage criterium dat gebruikt is. Kinderen moeten aan het einde van groep 3 een drie-letterwoord kunnen nastempelen, op eindrijm kunnen rijmen, van drie klanken een woord maken en 17 letters van het alfabet kunnen benoemen. De door veel scholen gebruikte criteria liggen hoger. Bij voorbeeld 75 procent leerrendement op CITO-Technisch lezen 2 en CITO-Begrijpend lezen 2.

Het is jammer dat *De leesweg* (nog) niet vergeleken kan worden met een methode die het begrijpend lezen voorop stelt.

Literatuur

- Baar, K. de, 'De leeslijn' in: *Moer* 1991/1 (a), p. 31-32.
- Baar, K. de, 'Leren lezen – uitdaging en opgave' in *Moer* 1991/4 (b), p. 128-137.
- Dumont, J.J., 'Leerstoornissen: verschijningsvormen, samenhangen, oorzaken' in: A.J.W. M.Thomassen e.a. (red.), *Het leesproces*. Lisse, Swets & Zeitlinger, 1984.
- Hol, T., 'Aparte instructielijn voor taalzwakke leerlingen nuttig, maar niet afdoende' in: *Didaktief* 1991, p. 26-28.
- Lamme, H., 'Leren lezen met de waterfietsmethode: techniek en begrip' in: *Moer* 1988/5, p. 10-21.
- Lamme, H., 'Een goed begin is het hele werk' in: *Moer* 1990/7, p. 303-315.
- Neuvel, J., M.E.Otter & D.J.Bos, *Functioneel aanvankelijk leesonderwijs. Een beschrijving en een evaluatie*. Amsterdam/Lisse, Swets & Zeitlinger, 1988.
- Parreren, C.F. van, *Ontwikkeland onderwijs*. Amersfoort, ACCO, 1988.